

Akademik Stanko Popović

OSVRT NA JAVNU RASPRAVU O NACIONALNOM OKVIRNOM KURIKULUMU

Ovaj kratki osvrt na javnu raspravu o *Nacionalnom okvirnom kurikulumu za predškolski odgoj i opće obvezno obrazovanje u osnovnoj i srednjoj školi - prijedlog* (prosinac 2008) (u daljnjem tekstu: *NOK*) može biti subjektivan. Da ublažim subjektivnost, nastojao sam gotovo doslovno citirati mišljenja iz javne rasprave, kao na pr. ona s Okruglog stola u organizaciji Sveučilišta u Zagrebu i HAZU (26.01.2009.), Učiteljskog fakulteta u Zagrebu, strukovnih udruga, županijskih stručnih vijeća i dr. Na kraju navodim neke preporuke koje se oslanjaju na preporuke spomenutog Okruglog stola.

Uvodne napomene

Vlada RH usvojila je 09. lipnja 2005.g. strateški razvojni dokument "*Plan razvoja sustava odgoja i obrazovanja 2005.-2010.*" Glavni naglasci iz tog dokumenta jesu:

Prioriteti:

str. 12

"Utvrđit će se i izraditi Hrvatski nacionalni obrazovni standard za osnovno i srednje obrazovanje."

Ciljevi:

Osnovno obrazovanje

"Hrvatski nacionalni obrazovni standard (HNOS) za osnovnu školu bit će završen 2005.g."

"Nacionalno vijeće za uputnik (kurikulum) osnovat će se u 2005.g." (napomena: osnovano u rujnu 2006.g.)

"Do kraja šk.g. 2005/06, na temelju HNOS-a, izradit će se Nacionalni nastavni uputnik (kurikulum) za osnovnu školu." (napomena: dokument je nazvan Nastavni plan i program za osnovnu školu, MZOŠ 2006.)

str. 25

"U šk.g. 2005/06 eksperimentalno će se uvesti elementi HNOS-a u 5% osnovnih škola u RH. Iskustva u tim školama pratit će se i vrjednovati." (napomena: vrjednovanje proveo Institut Ivo Pilar)

"U šk.g. 2006/07 sve će osnovne škole početi s primjenjivanjem HNOS-a i Nacionalnog nastavnog uputnika." (tj. Nastavnog plana i programa)

"Do kraja 2007.g. učitelji/ce će proći program osposobljavanja za provedbu HNOS-a i novog uputnika (kurikuluma)". (tj. Nastavnog plana i programa)

str. 27

"...važno je izraditi HNOS prije ulaska Republike Hrvatske u Europsku uniju".

Srednje obrazovanje (gimnazije)

str. 30

"Do kraja 2010.g. dovršiti Nacionalni uputnik za srednje škole koji će slijediti načela i metodologiju HNOS-a za osnovnu školu, a kojega će pratiti trajno profesionalno usavršavanje nastavnika/ca."

Nastavno osoblje

str. 36

"trajno usavršavanje uključuje...oblikovanje učenja prema novom HNOS-u i nastavnom uputniku (kurikulumu)."

(kraj navoda dokumenta Vlade RH)

Stanje školstva u RH i smjernice za unaprijeđenje školskog sustava sadržani su u *Deklaraciji o znanju i primjeni znanja*, HAZU (2004). Na *Deklaraciji* se osniva *Hrvatski nacionalni obrazovni standard (HNOS)*, u čijem je ostvarenju sudjelovalo tristo stručnjaka, a kojim se uvodi problemska i istraživačka nastava. Prema *HNOS-u*, školski sustav postoji zbog učenika, koji prihvaćaju školu kao svoj drugi dom. Iz *HNOS-a*, kao kvalitetnog i uspješnog projekta, proistekao je, nakon stručne recenzije, *Nastavni plan i program (PIP)* (MZOŠ, 2006) i uveden u sve osnovne škole. Stoga je *HNOS* bio izvrsna osnova za definiranje nastavnog plana i programa za gimnaziju. To je i bila jedna od preporuka skupa u HAZU u siječnju 2008: *Okrugli stol: Hrvatsko školstvo-sadašnje znanje i vizija razvoja*. Na skupu je, između ostalog, naglašeno: učenici su subjekti odgoja i obrazovanja, treba ostvariti pozitivnu selekciju u obrazovanju, vratiti dignitet

nastavničkom pozivu, poboljšati materijalni status nastavnika, uvesti cjeloživotno stručno usavršavanje i jasne uvjete napredovanja, opremiti škole, napisati dobre udžbenike.

"Možda se *HNOS* u praksi svuda ne provodi u onoj mjeri kako smo to željeli ili zamislili, ali zato ne treba sve raditi ispočetka. *HNOS* je pokrenuo proces koji se ne može zaustaviti. Za provođenje ideja zacrtanih *HNOS*-om potrebno je vrijeme i predan rad svih sudionika odgojno-obrazovnog sustava. Probleme u provedbi *HNOS*-a ne stvaraju samo materijalni uvjeti i neki učitelji koji ne žele promijeniti ustaljene predavačke navike, već i interesne skupine, agencije i investitori. *HNOS* nisu podržali ni izdavači udžbenika jer su u pomami za brzom zaradom na stare udžbenike koncipirane za predavačku nastavu utisnuli žig *Po HNOS-u*." (Okrugli stol Sveučilište Zagreb-HAZU, M. Sikirica)

"Iskustvo s *HNOS*-om je vrlo dobro. *HNOS* je počeo skromno, kao katalog znanja. Ipak, od početka to je bio sjajan pothvat u svojoj jednostavnosti i jeftinoći. Nažalost, provođenje *HNOS*-a nije u svemu uspelo. Iako je glavna ideja o promjeni načina rada u učionici uspješno prodrla u škole i postala svojinom velikog broja nastavnika, iako se takav napredak ne može zaustaviti već samo usporiti, iako prvi rezultati vrjednovanja pokazuju bolje rezultate, ipak tri su se loše stvari dogodile: *HNOS* nije proveden u srednjim školama, posebno u gimnaziji; nije završena edukacija nastavnika osnovnih škola zbog ničim opravdane administrativne odluke; ništa nije učinjeno na poboljšanju uvjeta rada nastavnika, posebno nastavnika fizike, kemije i biologije." (Hrvatsko kemijsko društvo)

MZOŠ *osniva* u rujnu 2006.g. Vijeće za nacionalni kurikulum. "Sastav Vijeća je bio takav da je nezastupljenost niza struka očito negativno utjecala na konačni uradak Vijeća." (Okrugli stol Sveučilište Zagreb-HAZU, V. Paar)

02.12.2008. *NOK* je stavljen na javnu raspravu pred božićne i novogodišnje praznike, i to do kraja prosinca 2008. Naknadno je javna rasprava produžena do kraja ožujka 2009.

MZOŠ je javno pozvao u proljeće 2007.g. zainteresirane stručnjake da se prijave za rad na definiranju predmetnih kurikuluma. Predmetna povjerenstva nisu imenovana.

18.02.2009. MZOŠ *imenuje* Vijeće za Nacionalni kurikulum u novom sastavu od 35 članova, od kojih je 12 članova (od 19) iz sastava prethodnog Vijeća.

Osvrt na *NOK*

Zaprimljeno je oko 240 mišljenja o *NOK*-u od županijskih stručnih vijeća, škola, ustanova, udruga, agencija, pojedinaca, ministarstava...

U javnoj raspravi poduprt je projekt osmišljavanja i donošenja jednog temeljnog dokumenta o odgoju i obrazovanju, iz kojega bi proistekli planovi i programi predškolskog odgoja te odgoja i obrazovanja u osnovnoj i srednjoj školi.

Donošenjem takvog temeljnog dokumenta Republika Hrvatska bi se priključila onim europskim državama, koje su takve dokumente već donijele, te ih stalno unaprijeđuju. "Implementiranjem temeljnih kompetencija u hrvatski nacionalni kurikulum omogućujemo našoj djeci da kao odrasli budu jednako kompetentni i konkurentni s drugima na tržištu rada i da imaju jednako dobre pretpostavke za nastavak obrazovanja i cjeloživotno učenje". (Okrugli stol Sveučilište Zagreb-HAZU, B. Baranović)

Iz velike većine osvrta na *NOK* pristiglih tijekom javne rasprave proistječe da se taj dokument u predloženom obliku ne može prihvatiti. Na pr.: "*NOK* u sadašnjem obliku *nije prihvatljiv* kao osnova i utemeljenje općeg i obveznog obrazovanja u RH" (Hrvatsko fizikalno društvo). " Svi sudionici u raspravi smatraju da ovaj dokument zahtijeva značajnu doradu i poboljšanja" (Okrugli stol Sveučilište Zagreb-HAZU). "Nedosljednost u metodologiji i terminologiji u cijelom dokumentu; struktura sadržaja je neujednačena u smislu sadržajnih razina i tema koje se obrađuju" (Udruga hrvatskih srednjoškolskih ravnatelja). "Dokument koji je sada na diskusiji nije konačna, nego prva verzija *NOK*-a...tek nakon javne rasprave pristupit će se konačnom pisanju i prihvaćanju dokumenta" (Okrugli stol Sveučilište Zagreb-HAZU, B. Baranović).

Sam naziv dokumenta trebalo bi osmisliti u duhu hrvatskog jezika i tradicije hrvatskog školstva (v. D. Smajić i I. Vodopija, *Jezik* 55(2008)181-189); akademik D. Brozović; akademik S. Babić).

"Nakon što se u uvodnom dijelu *NOK*-a navode ključne kompetencije preporučene od strane Europskog parlamenta i Vijeća Europe, one se u ostalom dijelu dokumenta dosljedno ne razrađuju. Bilo bi potrebno ključne kompetencije prilagoditi uvjetima u RH i tek nakon njihova usvajanja pristupiti razradi kurikula." (Okrugli stol Sveučilište Zagreb-HAZU)

"Tekst *NOK*-a vrvi od nespretnih i konfuznih formulacija, neusklađenih termina, miješanja stilova, neuravnoteženosti opsega i dubine elaboracije pojedinih dijelova, različitih podataka o istom problemu u tekstu i ilustracijama i drugih formalnih i stilskih nezgrapnosti te u ovom obliku i razini jezičnog oblikovanja nikako ne zadovoljava razinu svoje namjene... U stručnom, metodološkom, pravnom i jezičnom smislu *NOK* je konfuzan, nedorečen, neujednačen i nepotpun te se u ovom obliku i sadržaju ne može prihvatiti kao polazna osnova iz koje će se izvoditi dalje kurikulne promjene u hrvatskom školstvu. Donošenje dokumenta, kakav bi trebao biti *NOK*, podrazumijeva kritičko vrednovanje dosadašnje obrazovne teorije i prakse u Hrvatskoj...Ovaj tekst ne sadrži takvu suvislu valorizaciju. Posebno začuđuje što se ne uspostavlja odnos prema *HNOS*-u koji je pokrenuo metodičku reformu škole, a kojim je hrvatsko osnovno školstvo bilo angažirano posljednje četiri godine." (Okrugli stol Sveučilište Zagreb-HAZU, Učiteljski fakultet)

"*NOK* kreće iz početka, kao da *HNOS*-a nije bilo. Dokument o kojemu raspravljamo uopćen je i nerazumljiv. Doživljam ga kao terminološku i pojamovnu zbrku. Najskromnije što mogu reći: u hrvatskim je školama mnogo neposrednih nositelja promjena koji doživljavaju isto što i ja" (Okrugli stol Sveučilište Zagreb-HAZU, L. Puljak).

"U Zakonu o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi rabi se samo pojam *nacionalni kurikulum*, što otvara pitanje je li ovaj dokument tek okvir iz kojeg će se izvoditi dokument pod nazivom Nacionalni kurikulum ili se može s njim poistovjetiti...Sljedeća nedoumica proizlazi iz činjenice da Zakon razlikuje nacionalni kurikulum i nastavni plan i program kao odvojene kategorije, dok ih ovaj dokument hijerarhizira." (Okrugli stol Sveučilište Zagreb-HAZU, Učiteljski fakultet)

"Metodologija donošenja kurikuluma na prvom mjestu treba uključiti utvrđivanje aktualnih obrazovnih potreba društva, po kojima se određuju ciljevi i sadržaji za učenje/poučavanje u školi. *NOK* to ne predviđa, kao što ne predviđa ni izjašnjavanje pojedinih struka, odnosno znanstvenih područja i disciplina, o sadržajima učenja u pojedinim nastavnim predmetima. Odlučivanje o sadržajima učenja/poučavanja ne smije u donošenju ovakva dokumenta biti kabinetsko." (Okrugli stol Sveučilište Zagreb-HAZU, Učiteljski fakultet)

"Ključno poglavlje *NOK*-a «Očekivana postignuća učenika prema odgojno-obrazovnim područjima» potpuno je neujednačeno, jednim dijelom prepisano iz *HNOS*-a, a većim dijelom nestručno i zbrkano. Pritom se forsira interdisciplinarnost na površnoj razini, a zanemaruju temeljna znanja. Zbog toga taj dio treba temeljito preraditi, odnosno iznova napisati. Tekst je pisan u žurbi, i u znatnoj mjeri od nekompetentnih autora. Primjerice, tekst koji se odnosi na prirodoslovno područje napisao je u svega tri dana, prema vlastitoj izjavi na sastanku Hrvatskog fizikalnog društva, jedan dipl. fizičar novak." (Okrugli stol Sveučilište Zagreb-HAZU, V. Paar).

Kao značajna inovacija u *NOK*-u se predlaže uvođenje novih obrazovnih razdoblja po formuli 4+2+2+2 od prvog razreda osnovne do drugog razreda srednje škole, čime bi se promijenila sadašnja struktura osnovne škole (4+4). Učiteljski fakultet u Zagrebu podupire tu inovaciju s tim da se treba uskladiti s dominantnim trendom u europskim zemljama. "To jedna od najvažnijih promjena koja će, ako se prihvati, dovesti i do nove organizacije osnovne i srednje škole i dodatnog obrazovanja nastavnog kadra." (Učiteljski fakultet, Zagreb). Međutim, ima mnogo drukčijih mišljenja, na pr.: "Promjena ciklusa je zahtjevan proces koji zahtijeva dugogodišnje pripreme i izaziva pad kvalitete u prijelaznoj fazi. Za takav prijelaz sada nema potrebnih materijalnih i kadrovskih uvjeta." (Okrugli stol Sveučilište Zagreb-HAZU, V. Paar). "Obrazovni ciklusi su nejasno obrazloženi kao i razlozi njihovog (re)definiranja". (Okrugli stol Sveučilište Zagreb-HAZU). "Opredijelivši se za razvoj kompetencija (pristup usmjeren na dijete), umjesto prenošenja znanja (pristup usmjeren na programski sadržaj), moramo imati na umu da je razvoj svakoga pojedinca jedinstven i neponovljiv i da nije presudno ovisan o dobi učenika.... Kako autori *NOK*-a znaju da baš to učenici mogu svladati na kraju navedenoga razdoblja?" (Okrugli stol Sveučilište Zagreb-HAZU, L. Puljak). "Primarno obrazovanje u Njemačkoj, Austriji i Mađarskoj traje četiri godine. Hrvatski školski sustav temelji se na takvom modelu. Neracionalno je iz temelja reformirati postojeći odgojno-obrazovni sustav jer se time stvara dugogodišnji nered. Puno je bolji evolucijski put, odnosno moderniziranje nastavnih sadržaja, metoda i oblika rada kao što je to predviđeno *HNOS*-om" (Okrugli stol Sveučilište Zagreb-HAZU, M. Sikirica). "Mislimo da u tekstu prijedloga *NOK*-a koji govori o uvođenju novih obrazovnih ciklusa nije razvidno tko će poučavati učenike OŠ i kako će se i hoće li se budući predmet zvati prirodoslovlje ili

priroda i društvo/priroda kao sada." (Hrvatsko biološko društvo). "Što se događa s učenicima koji u zadanom ciklusu ne postignu zadana postignuća?" (Županijsko vijeće defektologa-socijalnih pedagoga, Zagreb).

U *NOK*-u se predlažu novi nastavni predmeti. "Nije čudno da je najveći interes javnosti usmjeren na nove nastavne predmete. O opravdanosti uvođenja novih nastavnih predmeta (i to baš onih koji su predloženi) u ovom je trenutku nekorisno i raspravljati. Novi nastavni predmeti traže reorganizaciju škole i novi nastavni plan, odnosno vanjske promjene sustava. Mislim da se školski sustav ne smije potresati izvana, dok on nije kvalitetno izmijenjen i poboljšan iznutra." (Okrugli stol Sveučilište Zagreb-HAZU, L. Puljak) "Uz uvođenje novih nastavnih i izbornih predmeta treba napomenuti da je svima poznato koliko je satnica pretrpana. Očito je da su predlagači smislili smanjenje satnice ključnih predmeta. Svima je jasno da za ove nove nastavne predmete nema kadrova." (Okrugli stol Sveučilište Zagreb-HAZU, M. Sikirica) "Novi nastavni predmeti - umjesto kojih postojećih predmeta? Ne zastupamo li potrebu rasterećenja, a ne dodatnog opterećenja učenika?" (Županijsko vijeće defektologa-socijalnih pedagoga, Zagreb)

"*NOK* je vrlo neujednačen. Obrada pojedinih obrazovnih područja je neusklađena pri čemu su neka od njih razrađena vrlo detaljno a neka vrlo uopćeno." (Okrugli stol Sveučilište Zagreb-HAZU, V. Vizek Vidović)

"Hrvatski jezik je razrađen detaljno po ciklusima i školama (prepisano znatnim dijelom iz *HNOS*-a, ali se *HNOS* ne navodi). U *NOK*-u se navodi da se "hrvatski jezik uči kao *materinski* i *državni* jezik". "Za pripadnike manjina hrvatski jezik je jezik širega društvenog okruženja, dakle za manjine je hrvatski *okolinski* jezik ali i *državni* jezik. Je li to u skladu s *Ustavom Republike Hrvatske*". (Okrugli stol Sveučilište Zagreb-HAZU, S. Popović)

Područja odnosno predmeti, na pr. matematika, predstavljani su mnoštvom vrlo uopćenih ciljeva i postignuća, s puno ponavljanja. U tom mnoštvu natuknica za matematiku teško će se snaći i vrsni profesor matematike.

"Temeljni sadržaji prirodoslovlja sažeti su u nepunih šest redaka. Ciljevi i postignuća navedena za prirodoslovno područje su vrlo općenita i uglavnom nisu tipična za to područje. Kako objasniti ovo postignuće (kraj 2. razreda srednje škole):

... razmotriti probleme organizama i okoliša, zdravlja, energije i razvoja sa stajališta različitih društvenih skupina i prikazati ih na različite načine...? Dakle, o znanjima iz fizike, kemije i biologije razne društvene skupine imale bi različita mišljenja!"(Okrugli stol Sveučilište Zagreb-HAZU, S. Popović) "U Prirodoslovnom području nema nijedne rečenice iz koje bismo saznali kakvu viziju imaju autori *NOK*-a o budućoj nastavi fizike, kemije i biologije. U sedamnaest postavki o ciljevima ne prepoznamo fiziku, kemiju i biologiju. U trideset postavki o postignućima samo se jedna odnosi na kemiju, a ta je, nažalost, nekritički predviđena za učenike niže razine postignuća, neprimjereno uzrastu: *opisati građu i svojstva tvari te građu i funkciju organizma*. (Hrvatsko kemijsko društvo)

"Prijedlog *NOK*-a podcjenjuje jedan od najbitnijih faktora za uspješno uvođenje nacionalnog kurikula, a to je intenzivno stručno osposobljavanje učitelja i profesora za kreativne metode poučavanja i orijentaciju na učeničke kompetencije." (Okrugli stol Sveučilište Zagreb-HAZU, V. Paar)

"U *NOK*-u nije naveden prijedlog satnice obveznih predmeta po razredima - ciklusima, nije jasno kada se uvode pojedini predmeti, koji kadrovi će provoditi nastavu itd." (Okrugli stol Sveučilište Zagreb-HAZU, B. Neljak)

Glede poglavlja *Djeca i učenici s posebnim odgojno-obrazovnim potrebama* navodim mišljenje Županijskog vijeća defektologa - socijalnih pedagoga, Zagreb: "Držimo nužnim različite termine koji se koriste u *NOK*-u, a odnose se na djecu s teškoćama, uskladiti sa Zakonom i koristiti izraz *djeca s teškoćama*, a ne izraze koji se odnose samo na neke od kategorija učenika s teškoćama. Učenici s *dvostrukim posebnim potrebama* je termin teško shvatljiv i prihvatljiv. Termin "*otpadnici*" držimo krajnje neprihvatljivim unatoč tome što je napisan pod navodnicima."

Neke preporuke

(prema Sažetku rasprave s Okruglog stola Sveučilište Zagreb-HAZU)

Izradu nacionalnog kurikula (Hrvatskog nacionalnog odgojno obrazovnog uputnika, naukovne osnove) valja poduprijeti. Tim temeljnim dokumentom uspostavlja se cjelovit metodološki i konceptualni okvir za planiranje sustava općeg obrazovanja temeljenog na kompetencijama/ishodima učenja kao temelja uspješnog cjeloživotnog učenja.

Međutim, *NOK* zahtijeva temeljitu sadržajnu doradu. Možda je jednostavnije kreirati novi, kraći, dokument, iz kojega bi proistekli predmetni kurikuli (nastavni planovi i programi) odnosno školski kurikuli, u skladu sa Zakonom o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi. Taj dokument bi sadržavao:

- jasno definirane ciljeve i metodologiju izrade,
- argumentiran odabir vrijednosti i temeljnih kompetencija,
- određivanje razine dokumenta, odnosno suodnos nacionalnog kurikula, nastavnog plana i programa te predmetnih i školskih kurikula,
- obrazloženje odgojno obrazovnih ciklusa (osnovna škola, srednja škola, razredna nastava, predmetna nastava, u skladu sa Zakonom)
- obrazloženje odgojno obrazovnih područja, pojedinih predmeta, međupredmetnih tema, te njihov opseg u ukupnom fondu sati u osnovnoj i srednjoj školi,
- dio koji se odnosi na predškolski odgoj,
- ujednačenu strukturu pojedinih odgojno obrazovnih područja odnosno predmeta,
- jasnu vezu između pojedinih odgojno obrazovnih područja odnosno predmeta,
- jasno „konstruktivno povezivanje“ kompetencija, ishoda učenja, sadržaja, pristupa učenju i poučavanju te praćenja i vrjednovanja kompetencija/ishoda učenja,
- uvažavanje mišljenja područnih/predmetnih eksperata u definiranju područja odnosno predmeta,
- razradu mehanizama osiguravanja kvalitete nastave s naglaskom na infrastrukturu i nastavnički kadar,
- dinamiku izrade i donošenja ostalih dokumenata koji proizlaze iz nacionalnog kurikula,
- razrađene oblike obrazovanja nastavnika.

Dokument treba sadržavati: autore, popis izvora, pažljivo izrađeni pojmovnik; dokument treba lektorirati.

Zbog složenosti i važnosti procesa preobrazbe hrvatskog školstva daljnji bi posao bilo nužno organizirati projektno. To znači da bi za uočene probleme trebalo imenovati stručne timove te jednu upravljačku skupinu koja će projekt voditi te objediniti i uskladiti pojedine njegove dijelove. Projekt bi trebao konzistentno povezati sve elemente obrazovnog mozaika, *HNOS*, *PIP* proistekao iz *HNOS*-a, europske standarde, posebno

preporuke Europskog parlamenta i Vijeća Europe (prilagođene tradiciji hrvatskog školstva, a koje su navedene u i uvodnim dijelovima *NOK*-a), završne godine srednjeg obrazovanja, državnu maturu, bolonjski proces.

Iz temeljnog dokumenta trebaju proisteći predmetni kurikuli. U skladu s *Planom razvoja odgoja i obrazovanja 2005.-2010.* (strateški razvojni dokument kojega je usvojila Vlada RH u lipnju 2005.), predmetni kurikuli za osnovnu školu trebaju se osnivati na pozitivnim postignućima i postavkama *HNOS*-a i *PIP*-a, kao i na stranim dokumentima, prilagođenim hrvatskim uvjetima (na pr. engleski, njemački, slovenski dokumenti, koji bi bili posebno korisni za matematiku, prirodoslovne predmete, područje tehnike te informacijske i komunikacijske tehnologije). Jednakim logičkim slijedom trebalo bi osmisliti odgovarajuće predmetne kurikule i za srednju školu.